

Key words: *self-education of personality, self-education activity, self-perfection, self-determination of personality.*

УДК 167/168

О. О. Шапіро, кандидат філософських наук

СЕМАНТИЧНІ ЗАСАДИ МОДЕЛЮВАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО ДИСКУРСУ В ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРИ

У статті формулюються семантичні засади аналізу та моделювання комунікативного дискурсу на різних рівнях простору глобальної мережі Інтернет. Розглянуті специфічні особливості використання семантики можливих світів для моделювання глобального та аргументативної семантики – для моделювання локального рівнів інтернет-простору; обговорені особливості переходу від одного рівня до іншого. Наприкінці статті окреслені шляхи подальшого дослідження комунікативного простору інформаційного поля Інтернету.

Ключові слова: *семантика можливих світів, аргументативна семантика, логічна модель, інформація, логічне значення, комунікативний дискурс, глобальна мережа Інтернет.*

Актуальність проблеми. Сучасний соціум з його тенденціями глобалізації та інформатизації все більш наполегливо провокує вихід традиційно приватних комунікаційних процесів на рівень публічності. Плідним ґрунтом для виразу публічних комунікативних актів стала глобальна мережа Інтернет. Сьогодні в інтернет-просторі сформувалися особливі структури, призначені безпосередньо для забезпечення пересічних користувачів мережі можливістю здійснювати комунікативні акти, спрямовані до масового адресата. Так, серед найбільш використовуваних структур такого типу — соціальні мережі та блоги; дещо рідше зустрічаються особисті сайти користувачів.

Користувачів кожної із соціальних мереж чи блогів можна умовно розглядати як велику соціальну групу із відповідною наявністю групових норм, цінностей, правил поведінки, глобальною метою якої якраз і є комунікативний процес як такий (окрім локальних цілей користувачів, таких як самореклама, працевлаштування, розв'язання особистісних проблем і т.ін.). Віртуальність

та публічність, що є базовими характеристиками таких груп, суттєво впливають на специфіку здійснюваних у середині них комунікативних актів. Таким чином, дослідження ефективності комунікативних процесів віртуального середовища вимагає створення спеціальної комунікативної моделі, яка враховуватиме всі наслідки публічності комунікації. Побудову такої моделі необхідно починати із встановлення її семантичних засад, а також мови та синтаксису, що дозволятимуть максимально точно виразити публічний комунікативний процес засобами логіки.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Незважаючи на беззаперечну актуальність проблеми, що розглядається, сьогодні ще неможливо вести мову про наявність її фундаментальних досліджень. Це пов'язано з тим, що від початку віртуальна реальність розглядалася дослідниками скоріше як ігровий простір, ніж як окрема площина соціального буття (як приклад можемо навести роботи О. О. Антонової, С. В. Соловйова [1], G. Burdea, P. Goiffet, M. Heim, K. Perason та ін.). Тільки зараз учені доходять висновку, що головний зміст віртуальної реальності міститься у полі online-комунікацій (це питання ми обговоримо нижче). З іншого боку, логічним наслідком усе більшого розповсюдження Інтернету виявилися спроби репрезентації всієї глобальної мережі в цілому за допомогою логічних моделей (так, одним з найбільш цікавих досліджень у цій галузі, на нашу думку, є робота В. І. Шалака [2]). Останніми роками з'являються й перші спроби системного аналізу та моделювання комунікативного простору Інтернету та його окремих блоків (так, ми можемо вести мову про дослідження в галузі соціальних мереж Сазонова, дослідження мережі Інтернет як специфічного медіа-простору Г. Почепцова [3] та ін.). Незважаючи на безумовну актуальність та наукову й пізнавальну цінність даних досліджень, вони видаються все ще надмірно розрізненими та уривчастими, для того щоб вести мову про наявність повноцінної цілісної концепції комунікативного інтернет-простору в сучасній науці.

Ця стаття також не претендує на створення повної та несуперечливої теорії віртуальних комунікацій. Її *мета* — виділити семантичні засади, на яких стане можливим повноцінний та цілісний логічний аналіз комунікативного простору глобальної мережі Інтернет. Результатом такого аналізу має стати побудова логічної моделі, яка вже у свою чергу може привести до формування відповідної теорії.

Виклад основного матеріалу. Говорячи про логічну семантику, ми маємо на увазі принципів засади співвіднесення знаків логічної мови, що обирається чи конструюється, із їхнім значенням; або, іншими словами, визначаємо для наших засобів логічної формалізації правила інтерпретації. Однак нам видається очевидною необхідність почати з визначення основних логічних значень, що використовуватимуться в подальшому у мові, та їх співвідношень,

і вже тільки після цього переходити до побудови безпосередньо мови, обираючи найбільш зручні синтаксичні конструкції для виразу вже обґрунтованих логічних значень.

У першу чергу нам необхідно розв'язати питання, чи будемо ми в подальшому розглядати віртуальний комунікативний дискурс у термінах істинності, правдоподібності, переможності тощо. Для цього ми маємо зрозуміти характер самого дискурсу, особливості курсування в його межах інформації, як сказав би Л. Вітгенштейн — правила гри [4].

У сучасній логіці існує безліч варіантів розуміння змісту комунікативного дискурсу, від представлення його у вигляді більш чи менш складної гри із чітко визначеними параметрами перемоги та поразки й правилами ходу до повної відмови від формалізації та звертання до аналізу мовленнєвих комунікативних прийомів у сучасній неформальній логіці. Вибір дослідниками того чи іншого варіанта обумовлений самими дискурсивними формами, аналіз яких здійснюється. Ми можемо стверджувати, що при моделюванні online-комунікацій розуміння їхньої дискурсивної специфіки залежатиме від рівня здійснення комунікативних актів. Таких рівнів ми можемо виділити два:

1) глобальний рівень інтернет-простору, який включає всю повноту інформації, що міститься у глобальній мережі;

2) локальний рівень окремого інтернет-ресурсу чи сайту, що здійснює репрезентацію ймовірної та несуперечливої інформаційної картини світу.

Специфіка нашої моделі полягатиме в тому, що ми маємо використовувати різні логіко-семантичні системи для репрезентації першого та другого комунікативних рівнів мережевого дискурсу. Це пов'язано з тим, що, якщо на глобальному рівні смислове поле Інтернету є відкритим для постійного оновлення інформаційного масиву та містить усю повноту ймовірних суперечливих даних, то на локальному рівні системи є замкненими на собі, із чіткою ієрархією смислів та встановленими традиціями інтерпретації інформації. Таким чином, у результаті ми отримуємо двоступеневу модель публічної інтернет-комунікації із можливістю здійснення переходу між рівнями аналізу відповідно до нагальних потреб.

Щодо семантичних засад моделювання першого — глобального — комунікативного рівня інтернет-простору, то ми дійшли висновку щодо оптимальності використання для цього семантики можливих світів С. А. Кріпке [5].

Звернемось до змістовного тлумачення поняття «можливий світ». Професор О. Д. Смирнова пише: «Знання є релятивізованим відносно обставин... У семантиці можливі світи можуть трактуватися як об'єктивні або суб'єктивні обставини, при яких здійснюється акт судження... У загальному випадку вони являють собою певний кортеж факторів, який ми вважаємо за доцільне враховувати при оцінці висловлювання як істинного чи хибного» [6, с. 134].

У випадку смислової і логічної інтерпретації значення інформації такими контекстними обставинами виступатиме локалізація відповідних інформаційних повідомлень, яка включатиме інформаційне поле сайту, на якому міститься повідомлення про сайти, на які наявні безпосередні посилання зі сторінки із повідомленням. Відповідно до співвідношення інформації, яка міститься у самому повідомленні, та решти інформації, наявної в межах локального простору повідомлення, зміст повідомлення оцінюватиметься в термінах чотиризначної логіки Дана-Белнапа [7], тобто інформація, наявна у повідомленні, може бути проінтерпретована як:

T — істина;

F — хиба;

B — перенасичена оцінка («і істина, і хиба»);

N — істиннісний провал («ні істина, ні хиба»).

Використання такої моделі інтерпретації інформації для комп'ютерних систем обґрунтовує Я. В. Шрамко [8]; ми припускаємо, що всі ці надбання можна перенести й на інтерпретацію інформації людиною в межах однієї локальної інформаційно-комунікативної системи.

Таким чином, як окремий можливий світ розглядатиметься кожен окремий сайт або кортеж сайтів, пов'язаних між собою прямими перехресними посиланнями. Можливі світи w та w_1 знаходяться у відношенні досяжності тоді і тільки тоді, коли істиннісні значення кожного повідомлення у світі w збігатимуться із істиннісними значеннями відповідних повідомлень у світі w_1 :

$$wRw_1 \leftrightarrow \{A \leftrightarrow A_1, B \leftrightarrow B_1, \dots\}.$$

Змістовно це можна проінтерпретувати таким чином: два можливі світи знаходяться у відношенні досяжності тоді і тільки тоді, коли інформація на сайтах, що вичерпують обсяг можливих світів, є несуперечливою. Вимога повноти можливих світів — відсутня.

Відношення досяжності матимуть усі класичні властивості:

1) рефлексивність: можливий світ w знаходиться у відношенні досяжності до самого себе:

$$wRw;$$

2) транзитивність: якщо із можливого світу w досяжний світ u , а із можливого світу u досяжний світ v , то із можливого світу w досяжний світ v :

$$wRu \wedge uRv \rightarrow wRv \text{ (зворотнє не є вірним);}$$

3) симетричність: якщо можливий світ w знаходиться у відношенні досяжності до можливого світу u , то можливий світ u знаходиться у відношенні досяжності до можливого світу w :

$$wRu \leftrightarrow uRw.$$

Змістовна інтерпретація наведених властивостей надає змогу розглядати можливості інтернет-навігації для кожного окремого користувача мережі, в межах яких зберігатимуться істиннісні характеристики інформації, тобто когнітивний світ суб'єкта зберігатиметься у несуперечливому стані. Так, властивість рефлексивності забезпечує вільне пересування сторінками сайту із відсутністю небезпеки щодо отримання суперечливої інформації; відношення транзитивності характеризує пошук додаткової інформації на різноманітних інтернет-ресурсах без ризику переходу від інтерпретації певної інформації як істинної/хибної до перенасиченої оцінки.

Другий — локальний — рівень моделювання інтернет-простору вимагає суттєвої зміни підходу. Справа полягає у тому, що, обмежуючись інформацією з одного інтернет-ресурсу, ми локалізуємо модель усередині одного-єдиного можливого світу; отже, нас цікавитиме не стільки співвідношення істиннісних значень, скільки специфіка сприйняття наданої на сайті інформації пересічним користувачем. І якраз тут ми маємо звернутись до поняття переконливості та правдоподібності, а отже — до аргументаційної семантики. Ця семантика «... виходить з того, що переконання як висновки окремих кроків аргументації можна переглядати, але це не означає, що при цьому необхідно переглядати їхні припущення... Головною рисою аргументаційної семантики є демонстрація залежності переконань від аргументів» [9, с. 93]. Основним поняттям у даній семантиці є поняття прийнятності припущень, з яких на підставі правдоподібних міркувань робляться відповідні висновки, а результуючий масив інформації вже оцінюється суб'єктивно кожним користувачем у межах значень «істина», «хиба», «суперечність», «невизначеність». Цей процес відбувається за кілька умовних кроків:

- 1) ознайомлення з інформаційним масивом, що міститься на інтернет-ресурсі;
- 2) зіставлення отриманої інформації із власним когнітивним світом та пошук суперечностей щодо оцінки вже відомої інформації;
- 3) при віднайденні суперечностей відмова від сприйняття ресурсу як адекватного та пошук іншого ресурсу (із повертанням до кроку (1));
- 4) при виявленні відсутності суперечностей — прийняття інтернет-ресурсу як адекватного та надійного джерела інформації;
- 5) вбирання нової, раніше невідомої інформації, яка здалася прийнятною та правдоподібною, до власного когнітивного світу.

Таким чином, відбувається збагачення когнітивного світу користувачів мережі Інтернет, що є формальним втіленням ідеї розуміння масової комунікації як «четвертої влади».

Висновки. Таким чином, для логічного моделювання інтернет-простору публічної комунікації нам необхідно побудувати дворівневу структуру на підставі двох різних семантик.

На нижчому (локальному) рівні ми маємо звернутись до аргументаційної семантики, що стосується парафії неформальної логіки. При успішному проходженні всіх п'яти кроків прийняття інформації та оцінці її як істинної користувач стає готовим до переходу на вищий (глобальний) рівень комунікативного простору Інтернету, тобто до міжсайтової навігації; відповідно для навігації всередині комунікативної моделі це дорівнюватиме переходу до рівня семантики можливих світів. При цьому інформаційним еталоном стає сайт, який пройшов аргументаційну перевірку, і з цього моменту прийнятними для користувача стають будь-які інтернет-ресурси, що знаходяться у відношенні досяжності щодо вихідного сайту. У результаті формуватиметься специфічне розгалужене «павутиння» всередині мережі Інтернет, на вузлах якого знаходиться «прийнятні» для користувача сайти, а поза вузлами — всі інші інтернет-ресурси; більш того, між усіма вузловими інтернет-ресурсами існуватимуть відношення досяжності.

Наступним кроком у розбудові даної моделі має стати детальне розроблення логічної мови із можливостями її інтерпретації у термінах обох обраних семантик.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова О. А. Теория и практика виртуальной реальности: логико-философский анализ / О. А. Антонова, С. В. Соловьев. – СПб. : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2008. – 168 с.
2. Шалак В. И. Логический анализ сети Интернет / В. И. Шалак. – М. : ИНФ РАН, 2005. – 97 с.
3. Почепцов Г. Від Facebook'у і гламуру до Wikileaks: медіа-комунікації / Г. Почепцов. – К. : Спадщина, 2012. – 464 с.
4. Витгенштейн Л. Философские исследования / Л. Витгенштейн. Философские работы. Часть I; пер. с нем. // Витгенштейн Л. [составл., вступ. статья, примечания М. С. Козловой; пер. М. С. Козловой и Ю. А. Асеева]. – М. : Гнозис, 1994. – С. 75–319.
5. Saul A. Kripke Naming and Necessity / A. Saul. – Great Britain : Billing & Sons Ltd, Worcester, 1990. – 160 p.
6. Смирнова Е. Д. Основы логической семантики / Е. Д. Смирнова. – М. : Высш. шк., 1990. – 144 с.
7. Dunn Michael J. Four-valued Logic [Електронний ресурс] / Michael J. Dunn. – Режим доступу: <http://philpapers.org/rec/JMIFL>.

8. Shramko Y. Truth and Falsehood. An Inquiry into Generalized Logical Values / Y. Shramko. – Springer, 2011. – 250 p.
9. Навроцький В.В. Аргументаційна семантика / В.В. Навроцький // Філософська думка. – 2009. – №4. – С. 92–101.

СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСНОВАНИЯ МОДЕЛИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОГО ДИСКУРСА В ИНТЕРНЕТ-ПРОСТРАНСТВЕ

Шapiro O. A.

В статье формулируются семантические основания анализа и моделирования коммуникативного дискурса на различных уровнях пространства глобальной сети Интернет. Рассмотрены специфические особенности использования семантики возможных миров для моделирования глобального и аргументационной семантики – для моделирования локального уровней интернет-пространства; оговорены особенности перехода от одного уровня к другому. В конце статьи очерчены пути дальнейшего исследования пространства информационного поля Интернета.

Ключевые слова: *семантика возможных миров, аргументационная семантика, логическая модель, информация, логическое значение, коммуникативный дискурс, глобальная сеть Интернет.*

SEMANTIC GROUNDS OF COMMUNICATIVE DISCOURSE SIMULATION IN THE INTERNET-SPACE

Shapiro O. O.

The article formulates semantic grounds for communicative discourse analysis and simulation on different levels of the Internet. Specific of semantics usage is considered: there are possible worlds semantics for the global level of the Internet-space simulation and argumentative semantics for the local level simulation; specifics of the level changes is argued. At the end of the article information field of the Internet further research ways are sketched.

Key words: *possible worlds semantics, argumentative semantics, logical model, information, logical value, communicative discourse, the Internet.*

